

Druga Apokalipsa Jakuba

(NHC V, p. 44,11-63,32)

(tłumaczenie: Wincenty Myszor, *Śląskie Studia Historyczno Teologiczne* 33(2000), s. 70-76)

(44,11) Apokalipsa' Jakuba'

Ta oto jest mowa, którą' wygłosił Jakub (15) Sprawiedliwy w Jerozolimie, a którą' spisał Marim¹. Jeden' z kapłanów zaś opowiedział ją' Teudasowi, ojcu tego' Sprawiedliwego, ' ponieważ był krewnym (20) jego². Powiedział więc³: ' [„Pośpiesz] się i przyjdź z' Marią, twoją żoną⁴ oraz' z twoimi krewnymi [...24-28...] (45,1-5...]' do niego. Pośpiesz się więc, może' skoro ty sam poprowadziłeś' nas do niego, to i on zrozumie' . Oto tak wielu (10) niepokoi się nad' jego [oszczerstwem ?]⁵ i rozpalają się' [na niego] wielkim gniewem.' [Bo powiedział], że modlą się' [...] (15)[...] Słowa te bowiem' wypowiedział' mnóstwo razy, a także' inne (pouczenia)⁶.

1 Może to być zarówno skryba jak i fikcyjny autor utworu.

2 Theudas: Funk proponuje przyjąć, że chodzi o odmianę ortograficzną Zebedusz, imię innego Jakuba z Nowego Testamentu; może Teodas z Dz 5,36. H.M.Schenke proponuje inną wersję tekstu. Oryginał grecki miał brzmieć: „rzekł jeden z kapłanów, Teudas, do ojca Sprawiedliwego” (cyt. Funk 90). Nie wydaje się jednak, aby dla gnostyków były ważne historyczne, faktyczne więzy rodzinne z Jakubem. Ważne było pokrewieństwo duchowe. Nie rozwiązuje to jednak zagadki Teudas.

3 Treść p. 44,20 - 45,16 przekazuje wypowiedź kapłana skierowaną do ojca Jakuba Sprawiedliwego. Po wypowiedzi utwór przedstawia reakcję tłumu na wypowiedź Jakuba.

4 Nie wiadomo o jaką Marię chodzi. Nie jest to Maria, matka Jezusa. Jeśli Maria matka Jakuba (Mt 27,56), to oznaczało by, że autor myli postacię Jakuba Starszego i Jakuba Sprawiedliwego.

5 Uzupełniam za wydaniem Funka. „la” „oszczerstwo”

6 Wypowiedzi Jakuba wzbudzają gniew ludzi. Z tekstu wynika, że krytykował modlitwę oraz jakieś inne praktyki religijne.

Te oto słowa wypowiedział' gdy siedziało (wokół) (20) mnóstwo ludu. Wszedł' ale nie usiadł na' odpowiednim miejscu, jak zwykle' lecz usiadł wysoko,' na piątym stopniu (25) (zwanym) pięknym⁷, podczas gdy cały nasz' lud [...] słowa [...] [...28-30...] (46,1...I rzekł Jakub:)⁸ [...]człowiek' [...] poza ' [...3-5...]' [...] ja jestem tym,' któremu zostało objawione ze strony' Pełni⁹ niezniszczalności,' który został uprzednio wezwany (10) przez tego, który jest wielki, ' posłuchał Pana' tego, który przeszedł przez' światy, ' tego, który [...] ten, który (15) ogołocił siebie [samego] i' powędrował nagi', który znalazł się w' zniszczalności, a miał być wprowadzony' do niezniszczalności¹⁰. (20) Ten Pan właśnie' [przyszedł] jako Syn, który widzi' i jako brat, który' [...] został, jako ten, który jest w drodze do' [tego, który] go zrodził, gdyż (25) [...] i przekonywał' [...] uczynił go wolnym' [...27-28...](47,1...ten] który przyszedł do [mnie] w [wierze]' i [...] ' świat[...] (5) w [...] ' ja zaś mam [...] ' teraz więc jeszcze raz, jestem [bogaty] w' gnozę i mam' zbawcę jedyne (10) tego, który sam jedynie' został zrodzony z wysokości, który jako' [pierwszy] prawdziwie' [...] ja jestem tym' [...] ' (15)[...] którego' poznałem. To ten, który objawił się' dla mnie, a ukryty był wobec wszystkich (pozostałych) i który ma się (jednak) objawić' przez niego. Ci (20) dwaj, którzy widzą¹¹ - to ja.' Zapowiedzieli o nim (prorocy)' przez swe słowa: ' „zostanie osądzony razem z' niesprawiedliwymi”¹². To ten,

7 Okoliczności wcześniej naszkicowane mogą wskazywać na świątynię Jerozolimską jako miejsce wygłoszenia mowy. Veilleux (dz.cyt. 163) odnosi tekst do tradycji „Anabathmoi Iakobou” przekazanych w Pseudo-Klementynach, gdzie opisano kazania Jakuba przez siedem dni wygłaszane na stopniach Świątyni (Recognitiones I,70,8 i 73,3).

8 Na początku p. 46 rozpoczyna się prawdopodobnie mowa Jakuba (tak Funk). Veilleux sądzi, że mowa rozpoczyna się gdzieś między 45,26 a 46,6.

9 Pełni, czyli „pleromy” życia bożego.

10 Tłumaczenia Funka (Neutestamentliche Apokryphen, s.269) i Veilleux (s.164) podają tekst (p. 46,6-19) autoprezentacji Jakuba w formie hymnicznej.

11 Zdanie trudne do interpretacji: albo chodzi o zdanie niedokończone, albo: „dwaj, którzy widzą i ja jestem tym, który (widzi)”; albo „który ma się objawić przez drugiego, który widzi, a to ja jestem” (propozycje Funka).

12 Iz 53,12 i Łk 22,37.

który żył (25) bez przekleństwa a umarł w przekleństwie’, ten, który został odrzucony’ [choć był wywyższony]’ [...28-30...]¹³

(48,1) [To Pan jest tym, który to powiedział¹⁴]’ [...2-4...].’ [...] ciałem,’ a jednak wyjdę z’ ciała w [spełnieniu¹⁵].’ Ja, który umieram w śmierci’, a jednak znajdą mnie (10) żywym. Ja przyszedłem’ , aby wydano na mnie wyrok (ale) wyjdę’ z tego [miejsca¹⁶].’ Nie sądzę [...] ani nie’ sprowadzam zamętu na (15) sługi jego [woli], bo’ to ja spieszę się’, aby ich uwolnić i’ chcę ich zaprowadzić [do miejsca]’ (które jest) ponad tym, który chce panować (20) nad nimi¹⁷. Jeśli tylko’ [ja] im pomogę.’ Ja jestem bratem w’ ukryciu, tym, który prosił’ Ojca, aż ten się (25) [zlitował] ‘ [...26-28...] (49,1) razem z [...]’ królować [...]’ niezniszczalności [...]’ pierwszy wśród [tych, którzy zmartwychwstaną] (5). Ja jestem pierwszym [Synem]’, który się urodził i który zniszczy’ panowanie ich wszystkich’. Ja jestem umiłowanym’. Ja jestem sprawiedliwym (10) Ja jestem Synem’ Ojca. Mówię tak, jak usłyszałem, przykazuję’ tak, jak mi wydano polecenie’, pouczam was tak, jak (15) znalazłem (pouczenie). Oto mówię, ‘ abym mógł wejść. Uważajcie’ na mnie, abyście’ mnie zobaczyli. Jeśli’ ja zaistniałem, to kim jestem ? (20) Bo przyszedłem w taki sposób, jak istnieję’ (ale nie) jestem i nie objawię się’ tak, jakim jestem. Zaistniałem’ bowiem tylko (na ziemi) na krótką chwilę (25) czasu [...]’ [...26-30...] (50,1) [...1-4...] (5) [...]’¹⁸.

Gdy siedziałem’ pewnego razu¹⁹ i rozmyślałem’ otworzył drzwi i przyszedł ku mnie’ ten właśnie’ którego znienawidziliście (10) i którego prześladowaliście.’ Rzekł do mnie: „Witaj, mój’ bracie, mój bracie, witaj”’ A gdy odsłoniłem moją twarz’, aby spojrzeć na niego

13 Fragment o poetyckim charakterze p.47,24-27 być może kontynuowany dalej do w. 30.

14 Tu jak się wydaje rozpoczyna się mowa Jezusa, w podobnym stylu co mowa Jakuba („ja jestem”). Być może, że mowę Jezusa cytuje w swoim kazaniu Jakub. Wiersz 48,5-12 mają również charakter hymniczny (Veilleux 167).

15 Hedrick proponuje tu „gnosis” Funk i Veilleux „teliosis/teleiosis”. Idę za sugestią Funka.

16 To jest z materialnego świata.

17 Chodzi o demiurga.

18 W lakunie p.49,25-50,4 tekst zapewne kończy mowę Jezusa.

19 Tu rozpoczyna się wprowadzenie(p.50,6-51,5 ?) do drugiego pouczenia Jezusa, objawienia gnostyckiego w ścisłym znaczeniu. Narratorem jest Jakub.

(15) matka rzekła do mnie: ‘ „nie obawiaj się, mój synu, tego, że’ powiedział ci: „mój bracie”’, bo byliście karmieni’ tym samym mlekiem i (20) dlatego i on nazywa mnie’ zwykle „moja matko”. Bo’ nie jest on dla nas obcym.’ Jest bratem (dla ciebie)²⁰ [ze względu na] twego Ojca’ [...24-28... Gdy powiedział te słowa...²¹]

[Rzekł] (51,1) do mnie: „mój [bracie]’. Te słowa [były powiedziane]’ [...3-4...] (5) wielki prawdziwie²² [...]’. To ja jestem tym, który ich znajdzie i będą mogli wyjść. To ja jestem tym’ obcym²³, a oni nie mogą poznać’ mnie w swoich myślach (10) bo znają mnie (tylko) w’ tym [miejscu], a wypadało by’ raczej, żeby inni także’ poznali (mnie) dzięki tobie.’ Tobie zaś mówię: (15) „Słuchaj i poznaj. Jest bowiem’ wielu którzy, jeśli słyszą, stają się lękliwi.’ Ale ty zrozum tak, jak’ ci to powiem: Twój ojciec (20) nie jest moim, ale ‘ mój ojciec stał się dla ciebie także ojcem. Ta’ dziewczica, o której słyszysz’ to tak jak ona [tak i ty osiągniesz] (25) pokój [...] od [niego”]’ Gdy zaś [nie pojąłem tego]’ powiedział: [„...]’ dziewczica [...]’ [...] (52,1) [...]dziewica ta’ [zapytałem:] w jaki sposób’ [odeszła ? „ Powiedział] do mnie: [„Ci wszyscy, którzy] naruszają moją (5) [obietnicą] działają nie tak ‘ [jak] ja [chcę]. Ta bowiem’ [jest tym, ku czemu ma się [zwrócić] twoje oblicze ‘ tym, co okazuje się pożyteczne’ dla ciebie. Twój ojciec, o którym (10) sądzisz, że jest bogaty’ winien ci dać w dziedzictwie’ to wszystko, co’ widzisz. Ja’ zaś zwiastuję ci, że dam ci (15) te rzeczy, o których ci opowiem, o ile’ będziesz słuchał. Teraz więc’ otwórz swoje uszy’ i poznaj i postępuj (odpowiednio).’ To z powodu ciebie przechodzą (20) wypędzeni przez’ tego, który jest wspaniały. ‘ A jeśli zaś chcą wprowadzić’ niepokoję i przemoc’ [to nie zważaj] na jej (25)

20 Tekst trudny do interpretacji: koptyjskie „pson [ha]pekioť” może być różnie tłumaczony : Hedrick : „your [step-brother]”, Funk : „der Bruder(son) (=Neffe) deines Vaters”, Böhlig : „der Bruder deiner (Milch) = „dein Milchbruder”, Veilleux: „frere [par] ton pere”. Idę za interpretacją Veilleux (170): „bratem (dla ciebie) [ze względu] na twego Ojca”; Ojcem dla Jezusa i dla Jakuba jest Ojciec niebieski, Bóg. Wyrażenie „dla ciebie” nie istnieje w koptyjskim, dodaje je dla jasności tłumaczenia.

21 Idę za rekonstrukcją Funka.

22 Prawdopodobnie w tym miejscu rozpoczyna się następna mowa Jezusa.

23 „Obcy”: bardzo ważne pojęcie w gnostyckiej terminologii. Oznacza stan zbawcy, ewentualnie gnostyka, którego nie mogą poznać inni, niegnostycy, który jest także wobec nich „obcy”, bo z innego, boskiego świata.

[...] lecz' [...26-28...że] (53,1) podjął się, a nie [zrozumiał]' tego, ani ci, którzy przybyli' gdy zostali wysłani przez' niego, aby dokonać tego [stworzenia], (5) które jest tutaj. Potem jednak,' okryje się wstydem, zatrwoży się -' gdyż jego wysiłek, daleki' od eonów, jest daremny. I' jego dziedzictwo okaże (10) się znikome, chociaż' dumny był niego, że jest wielkie. Jego' dary nie są dobre.' Jego obietnice zaś (15) są złymi radami. Ty zaś' nie wyszedłeś z jego zmiłowania, ' przeciwnie, stosuje' przemoc przeciw tobie. Chce' nam wymierzyć bezprawie i (20) będzie panował przez jakiś czas,' który mu został przydzielony. Jednak' zrozum i poznaj Ojca,' który ma miłosierdzie, ' Tego, który nie przyjął dla siebie (25) dziedzictwa, którego ani nie obliczono, ani' nie ograniczono przez jakieś dni', ale przeciwnie, które istnieje jako [dzień]' wieczny, razem ze [światłością] (30) A istnieje na [...] (54,1) [nie może] pojąć' [siebie samego] i posłużył '[się tylko nimi], bo nie pochodzi' on od nich. Dlatego (5) przeklina, dlatego wynosi' się nad nich, aby nie odrzucono' go. Dlatego jest wywyższony' ponad tymi, którzy są niżej, ' na których spogląda się z góry aby się (10) w nich udoskonalić. Gdy zaś wziął' w niewolę pochodzących od' Ojca, pochwylił ich' i stworzył ich tak, żeby byli podobni' do niego. I ci właśnie (15) pozostają z nim. Ja widziałem z wysoka tych, którzy (tak właśnie) powstali' i ukazałem' w jaki sposób powstali i' zostali nawiedzeni' gdy (20) znaleźli się w innej postaci. I' rozpoznałem w tych, których znam,' w jaki sposób ja sam istnieję' gdy się (tu) objawiłem.' W obecności tych, którzy (25) powstali, dokonają' [wyjścia], gdyż ja wiem,' w jaki sposób podjęli się [zstąpić] na to miejsce (55,1), aby mógł się zbliżyć do [mnie]': [na sposób] małych dzieci [lecz]' [ja chcę] się objawić'[przez] ciebie oraz [ducha] (5) [mocy] i to objawić się' tym, którzy są twoimi. Otwierają' dobrą bramę dzięki' tobie - ci, którzy chcą wejść do środka.' I powracają, aby (10) móc kroczyć drogą, która' prowadzi ku tej bramie, i aby' [móc] postępować za tobą tak aby mogli wejść' [i abyś ty] ich wprowadził i mógł dać każdemu zapłatę, która mu przypada. (15) Ty jednak nie jesteś zbawcą, ' ani dobroczyńcą dla' obcych. Jesteś oświecicielem' i zbawcą' tych, którzy są moimi, a teraz (20) i twoimi. Ty powinieneś przekazać (im) objawienie i wyświadczyć dobro' wśród nich wszystkich. Ciebie należy' podziwiać, z powodu wszystkich (dział) mocy.' Ty jesteś tym, którego sławią (25) niebiosy. Ty jesteś tym,' któremu zazdrościć powinien ten, który' nadał sobie imię „Pan” dla

ciebie. Ja zaś jestem' [...29-30...]' [ci, którzy istnieją w zapomnieniu to,] (56,1) ci, którzy przyjmują pouczenia o tych (sprawach) razem z tobą.' [To z powodu ciebie zostaną pouczeni' o nich i osiągną odpoczynek.' [To z powodu] ciebie osiągną panowanie (5) i staną się królami. Z powodu [ciebie]' zostanie okazane miłosierdzie tym, którzy' miłosierdzia dostąpią. Ty bowiem tak, jak' pierwszy przyjąłeś ubranie' tak ty także jako (10) pierwszy zostaniesz obnażony. I staniesz się' takim, jakim byłeś' zanim zostałeś obnażony". Wówczas ucałował (15) mnie w usta, objął mnie' mówiąc: „Umilowany mój,' oto objawię ci (rzeczy), których' niebiosa nie poznały ani (20) ich archonci. Oto' objawię ci (rzeczy), których nie' poznał ten, który unosił się' pychą [gdy mówi] (25) [„Ja jestem' Bogiem i nie ma] (57,1) innego poza mną". A czy ja nie żyję ?' Bo i ja jestem Ojcem. Czy ja' nie mam mocy w sobie ponad wszystkim ?1 [Oto] objawię ci (5) wszystkie (sprawy). Umilowany mój !' zrozum i poznaj, abys' mógł wyjść z tego ciała tak, ' jak ja (wyszedłem). Oto' objawię ci to, co (10) ukryte. Teraz zaś wyciągnij swą' rękę, teraz obejmij mnie" ' I gdy tylko wyciągnąłem moje' rękę, nie znalazłem go' takim, jak sądziłem. Przeciwnie' następnie go (znów) usłyszałem' gdy mówił: „zrozum i' obejmij mnie". Wtedy' zrozumiałem. Ogarnął mnie lęk a' (przecież) ucieszyłem się wielką radością. (20) Dlatego mówią do' was: „wy sędziowie, zostaliście' osądzeni" i znów „nie' okazaliście litości, ale okazano litość' wobec was. Otrzeźwiejcie i (25) [rozpoznajcie go. Gdyż]' kim innym jest ten, którego' [osądziliście. ' Wy jednak nie mogliście myśleć] (58,1) To wy nie dostąpiliście wiedzy. Bo on był tym,' którego nie zobaczył' ten, który stworzył (5) niebo i ziemię, gdyż był ponad nim. On tył tym', który jest życiem. On był' światłością. Był tym,' który będzie (10) i tym, który ponownie wyznaczy' koniec dla tego, co' miało początek i (wyznaczy) początek' dla tego, co dojdzie do końca.' On był Duchem Świętym (15) i Niewidzialnym', tym, który nie zstąpił' na ziemię. On był' dziewicą i tym,' komu przydarza się to, co on zechce. (20) Ja sam zobaczyłem' go, że nie ma żadnej szaty na' sobie. To, co chce' staje się dla niego' [...25-27...]' (59,1) porzućcie tę surową drogę' która ma wiele postaci' i krocźcie w zgodzie z tym, który chce' żebyście stali się wolnymi (5) razem ze mną, gdy tylko przewyciężyliście ' wszelkie panowanie. On bowiem nie będzie sądził' was z powodu tego, co uczyniliście' lecz okaże wam miłosierdzie. To nie wy' bowiem to uczyniliście, lecz ten (10) który

jest waszym panem. (Jezus) nie był zagniewany (na was),’ ale był ojcem dobrym.’ Osądziliście bowiem samych’ siebie i dlatego pozostaniecie’ w swych więzach. To wy (15) obciążyliście siebie samych i’ będziecie żałować, a przecież nie zyskacie’ nic. Popatrzcie na tego,’ który mówi i szukajcie tego,’ który milczy. Poznajcie tego (20) który odszedł. To ja (choć) jestem’ sprawiedliwym, to (jednak) nie sądzę’ i nie jestem panem, bo’ ja jestem pomocny. Wyrzucono’ go (jednak) zanim’ wyciągnął swą rękę. A mnie’ [zaś] otworzył [uszy]’ [...28-30...] (60,1) i pozwala mi słyszeć’ także wasze trąby’ i wasze flety’ i wasze harfy (50) tego oto [domu]. A to (przecież) ów pan’, który was zniewolił jak pan, zamykając’ wasze uszy, abyście’ nie słyszeli dźwięku (10) mojej mowy i abyście nie zwrócili’ uwagi w waszych sercach i abyście’ nie mogli nazywać mnie sprawiedliwym. Dlatego mówię(15) wam, wasz dom, o którym’ mówicie, że Bóg go’ zbudował i że (Bóg), który’ w nim mieszka, obiecał dać wam’ w nim dziedzictwo (20) ten (dom) doprowadzę do’ zniszczenia i na pośmiewisko tych,’ którzy pozostają w niewiedzy. ‘ Oto bowiem’ naradzają się ci, którzy wydali sąd (25), aby sądzić [...]’ [...26-28...] (61,1) w owym dniu [lud]’ cały zatrwożył się’ a tłum także. I okazało’ się, że nie zostali (5) przekonani. Wstał więc i’ odszedł, gdy to wypowiedział.’ Przyszedł jednak dzisiaj’ i przemawiał przez kilka godzin.’ Ja zaś byłem razem z kapłanami. (10) I nie ujawniłem nikomu (mojego)’ pokrewieństwa, bo wszyscy powiedzieli’ jednogłośnie: „chodźmy, ‘ ukamienujmy sprawiedliwego” (15) I powstał mówiąc: „zaprawdę’ zabijmy tego człowieka, nie zostanie’ usunięty z naszego grona. Gdyż’ w żaden sposób nie będzie dla nas pożyteczny”. (20) Byli tam i znaleźli go’ stojącego na skrzydle’ świątyni przy mocniejszym kamieniu’ narożnym. Postanowili zrzucić’ go w dół z (25) wysoka. I zrzucili’ go w dół. Gdy zaś’ [spojrzeli na niego] i zauważyli’ [że jeszcze żyje], powstał’ [i zszedł na dół]. (62,1). Pochwycili go bili’ go ciągnąc go po ziemi’. Rozciągnęli go i położyli’ kamień na jego brzuchu (5) i deptali go swymi nogami’ wszyscy wołając’ „ O pomyłeczne !” I znów’ poznali, że (jeszcze) żyje. Wykopali’ więc dół, postawili (10) go w nim, a gdy był zasypany’ aż do pasa, kamienowali’ go w ten sposób (dalej). On’ zaś rozłożył swe ręce’ i mówił modlitwę (15), nie tą, co zwykle odmawiał (ale taką):’ „Boże mój i Ojciec mój’, który uratowałeś mnie ze śmiertelnej nadziei,’ który ożywiłeś mnie tajemnicą twojej woli, ‘ pozwól, aby dni tego świata nie były dla mnie

za długie (5) lecz niech dzień twojej światłości zabłyśnie nade mną.’ Wyprowadź mnie na miejsce mojego zbawienia, ‘ uwolnij mnie od miejsca, które jest dla mnie obce, ‘ nie dozwól by łaska twa była wobec mnie daremna, ‘ ale niech czysta się stanie twoja łaskawość. (10) Uratuj mnie od złej śmierci.’ Ty bowiem jesteś żywotem życia.’ Wyprowadź mnie żywego z grobu’, gdyż żyje we mnie twa łaska. ‘ Uratuj mnie od grzesznego ciała (15) gdyż skierowałem się z całej mej siły ku tobie.’ Uratuj mnie od poniżającego wroga.’ Nie wydawaj mnie w rękę twardego sędziego. ‘ uratuj mnie od grzechu, ‘ odpuść mi wszystkie winy dnia mojego, (20) gdyż w tobie ja żyję, ‘ a we mnie żyje twoja łaska. ‘ Odrzuciłem wszystko’ a uznałem tylko ciebie. ‘ uratuj mnie od złego udręczenia (25). Teraz nadszedł czas i ta godzina. ‘ Duchu święty ! ześlij mi ratunek’ O światłości ze światłości, daj mi wieniec’ w mocy niezniszczalnej na wieki”.(30) Gdy wypowiedział to, zamilkł. [Jego]’ mowa zaś [została spisana a]’ następnie [...] Słowo [...].